MGR DOROTA MIŚKIEWICZ

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Katedra Bankowości i Finansów Porównawczych
Zakład Zrównoważonych Systemów Finansowych

MGR BARTOSZ ROGOJSZA

Uniwersytet Szczeciński, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Katedra Bankowości i Finansów Porównawczych
Zakład Zrównoważonych Systemów Finansowych
email: b.rogojsza@o2.pl

PROJEKTY SZKOLENIOWE W SZCZECIŃSKIM OBSZARZE METROPOLITALNYM – STUDIUM PRZYPADKU

Słowa kluczowe: Fundusze Unii Europejskiej, rozwój społeczny i gospodarczy, Szczeciński Obszar Metropolitalny

Abstrakt. 1 maja 2017 roku obchodzono trzynastą rocznicę przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Było to dla Polski ważne wydarzenie, dzięki któremu pojawiły się możliwości na wyrównanie szans rozwojowych oraz włączenie się w organizm nowoczesnej gospodarki europejskiej. Członkostwo to trzynaście lat intensywnej współpracy wewnątrz Europy – zarówno w wymiarze gospodarczym, politycznym, jak i społecznym. To także trzynaście lat korzystania przez nasz kraj z ogromnej puli funduszy unijnych.

W latach 2004–2006 unijne wsparcie dla Polski wyniosło ponad 14 mld euro. Lata 2007–2013 to kolejne 67,5 mld euro. W obecnym okresie trwania programu, 2014–2020, Polska otrzyma z Unii Europejskiej 82,5 mld euro. W ciągu tych 13 lat dofinansowanych zostało łącznie ponad 185 tysięcy projektów (Portal Funduszy Europejskich). Dlatego członkostwo Polski w Unii Europejskiej to przede wszystkim doświadczenia w realizacji kapitałochłonnych inwestycji, a kolejna rocznica przystąpienia do UE to dobry moment, by podsumować ich efekty.

W artykule przedstawiono korzyści społeczne i gospodarcze płynące dla społeczeństwa zamieszkującego Szczeciński Obszar Metropolitalny, wynikające z obowiązującej, nowej, perspektywy finansowej na lata 2014–2020, która stwarza możliwości dalszego zrównoważonego rozwoju.

Celem artykułu jest przedstawienie istotności funkcjonowania zintegrowanych inwestycji terytorialnych, w tym z uwzględnieniem efektów realizacji projektu „miękkiego”, skoncentrowanego na inwestycji w kapitał ludzki. Studium przypadku zaprezentowano na przykładzie gmin należących do Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

Training projects in the Szczecin Metropolitan Area – case study

Keywords: European Union Funds, Economic Development, Szczecin Metropolitan Area

Abstract. Problems of Metropolitan is one of the key challenges in the context of Polish planned development of the metro network in the country and the results of the proposals submitted to the Green Paper dot. Metropolitan areas. At the level of the region (West Pomeranian Province) of the Szczecin Metropolitan Area as a functional area constituting the administrative center of economic and cultural speaks Regional development Strategy to 2020. The increase in the competitiveness of major urban centers is one of the six priorities of the National Spatial Development Concept 2030 document comprehensively regulating issues related to urban development is a project of the National urban Policy Guidelines for 2020, whose strategic objective is to develop the ability of cities to create growth, quality jobs and improve the quality of life of their residents by increasing metropolitan functions of the major urban centers.

Wprowadzenie

Środki europejskie okazały się istotną determinantą wspomagającą stymulowanie wzrostu gospodarczego, oddziałującą zarazem na rynek, jak i na rozwój społeczny, co pozytywnie przekłada się na rozwój poszczególnych regionów Polski. Pula środków, które zostały alokowane w słabiej rozwinięte regiony Polski, w dużej mierze przyczyniła się do ich znacznego rozwoju społeczno-gospodarczego. W celu lepszego wykorzystania tych funduszy w wielu województwach zawiązały się konsorcja, stowarzyszenia gmin, metropolie gmin i miast, powstały parki technologiczne. Rozwój obszarów metropolitalnych to jeden z najważniejszych czynników służących podnoszeniu rangi i konkurencyjności regionów na arenie krajowej oraz międzynarodowej, a także mający wpływ na kształtowanie i funkcjonowanie ich wewnętrznej struktury przestrzennej (Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego). Wyrazem tendencji zmierzających do zdynamizowania rozwoju obszarów metropolitalnych, jako biegunów wzrostu, są strategie rozwoju RP na lata 2007–2013 oraz ich kontynuacja w dokumencie odpowiadającym na zapisy Strategii Lizbońskiej „Strategia Europa 2020”, w których obszary metropolitalne postrzegane są jako kluczowe obiekty polityki centralnej państwa. Od 12 lat w Polsce są wdrażane fundusze strukturalne Unii Europejskiej. Programy operacyjne funkcjonujące w poszczególnych okresach programowania mają na celu wyrównanie poziomu zrównoważonego rozwoju oraz podniesienie atrakcyjności Polski w stosunku do pozostałych krajów członkowskich Wspólnoty (Brzozowska, 2003, s. 17–33).

Celem artykułu jest wskazanie istotności funkcjonowania zintegrowanych inwestycji terytorialnych oraz prezentacja dobrej praktyki wdrażania projektu

szkoleniowego na terenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. Część empiryczną oparto na przedstawieniu projektu współfinansowanego ze środków EFS, który realizowany był w ramach Strategii ZIT SOM w okresie programowania 2014–2020. W artykule posłużono się krytyczną analizą literatury, analizą aktów prawnych a także obserwacjami własnymi autorów.

1. Zasady wdrażania funduszy strukturalnych UE w Polsce w okresie 2014–2020

W nowej perspektywie finansowej na lata 2014–2020 znaczna część budżetu Unii Europejskiej dystrybuowana jest na poszczególne polityki UE. W najbliższych sześciu latach będzie to 94% całego budżetu UE, czyli ok. 955,7 mld euro. Do wielu państw należących do Wspólnoty składka członkowska powraca w formie zatwierdzonych programów operacyjnych, umożliwiających wykorzystanie funduszy unijnych. Pozostałe 6%, czyli ok. 61 mld euro, przeznaczone zostanie na funkcjonowanie administracji, m.in. wynagrodzenia pracowników, utrzymanie bezpieczeństwa, infrastruktury oraz systemów IT. Wydatki te są niezbędne, aby instytucja Unii Europejskiej mogła prawidłowo funkcjonować.

Należy podkreślić, że Unia Europejska zatwierdziła dla Polski znaczną część unijnych środków przeznaczonych na wspieranie rolnictwa, co czyni nasz kraj w tym obszarze jednym z głównych beneficjentów (Porębska, 2014, s. 191, 194).

Z regionalnego punktu widzenia, najważniejsze są Regionalne Programy Operacyjne – związaną z nimi alokację środków uwzględniającą udział poszczególnych województw, przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Alokacja środków RPO 2014–2020 z podziałem na województwa

Województwo	Całkowita alokacja na RPO (w mln euro, ceny bieżące)
1	2
Dolnośląskie	2252,55
Kujawsko-pomorskie	1903,54
Lubelskie	2230,96
Lubuskie	906,93
Łódzkie	2256,05
Małopolskie	2878,22
Mazowieckie	2089,84
Opolskie	994,97
Podkarpackie	2114,24

1	2
Podlaskie	1213,60
Pomorskie	1864,81
Śląskie	3476,94
Świętokrzyskie	1364,54
Warmińsko-mazurskie	1728,27
Wielkopolskie	2450,21
Zachodniopomorskie	1601,24
Razem	31276,90

Źródło: na podstawie MR (2015), s. 168.

Jak wynika z zatwierdzonego budżetu finansowego wsparcia UE dla Polski, wzrosła rola samorządu terytorialnego jako beneficjenta funduszy europejskich, a polskie JST będą zarządzały większą pulą środków europejskich. Wynika to między innymi z decentralizacji zarządzania środkami strukturalnymi, w tym ze zwiększenia udziału Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w Regionalnych Programach Operacyjnych – do 55,6% w latach 2014–2020 (we wcześniejszej perspektywie finansowej ten wskaźnik wynosił 49,7%) oraz zwiększenia udziału regionalnego komponentu Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) do ok. 68% całości alokacji na ten fundusz. W efekcie, o ile w latach 2007–2013 województwa zarządzały około 25% całej alokacji, to w nowej perspektywie ich udział w alokacji wzrosł do około 40%. Warto też wspomnieć, że w latach 2014–2020 do dyspozycji samorządu terytorialnego oddaje się nowe, specjalne instrumenty, jak na przykład Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) czy Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) oraz inne regionalne programy wsparcia, np. Kontrakty Samorządowe (Porębska, 2014, s. 184).

Jak wynika z założeń programowych dotyczących regionów, są one zbieżne z założeniami programów krajowych, a do ich priorytetów należą zadania z zakresu innowacji, badań naukowych, technologii informacyjno-komunikacyjnych, konkurencyjności przedsiębiorstw, gospodarki niskoemisyjnej, rozwoju infrastruktury, transportu, a także inwestycji w ochronę środowiska i energetykę. Związaną z nimi alokację środków, w kontekście udziału poszczególnych województw przedstawiono w tabeli 2.

W oparciu o zapisy Umowy Partnerstwa na Regionalne Programy Operacyjne w latach 2014–2020 wyasygnowano 31 247 mln euro, z czego na EFRR 22 571,6 mln euro (72,2%), pozostałe 8 675,4 mln euro (27,8%) zostało przeznaczone na EFS. Najwięcej środków finansowych zarówno z EFRR, jak i EFS otrzymają województwa: śląskie (3 473,7 mln euro), małopolskie (2 875,4 mln euro), wielkopolskie (2 447,9 mln euro).

Natomiast najmniej środków trafi do województw: lubuskiego (906,1 mln euro) i opolskiego (944,10 mln euro).

Tabela 2. Alokacja środków EFRR i EFS na lata 2014–2020 z podziałem na województwa

Województwo	EFRR (w mln euro)	EFS (w mln euro)
Dolnośląskie	1 622,8	627,6
Kujawsko-pomorskie	1 371,3	530,4
Lubelskie	1 607,2	621,6
Lubuskie	653,4	252,7
Łódzkie	1 625,3	628,6
Małopolskie	2 073,5	801,9
Mazowieckie	1 544,7	534,2
Opolskie	680,8	263,3
Podkarpackie	1 532,1	589,1
Podlaskie	874,3	338,1
Pomorskie	1 343,4	519,6
Śląskie	2 504,9	968,8
Świętokrzyskie	983,0	380,2
Warmińsko-mazurskie	1 245,1	481,5
Wielkopolskie	1 765,2	682,7
Zachodniopomorskie	1 153,6	446,1
Razem	22 571,6	8 675,4

Źródło: MR (2015), s. 169.

2. Rozwój Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego

Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego – początkowo działało pod nazwą Samorządowego Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej – zostało utworzone 15 kwietnia 2005 roku na mocy Uchwały nr 1/2005 Zebrania Założycielskiego Samorządowego Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej. 4 września 2009 roku zmieniło nazwę na Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

Zakres terytorialny SOM obejmuje 13 gmin, w tym: 3 gminy miejskie (Szczecin, Świnoujście, Stargard Szczeciński), 6 gmin wiejskich oraz 4 gminy miejsko-wiejskie. Obszar zamieszkuje blisko 700 tys. mieszkańców, z których 90% mieszka w miastach.

Aglomeracja SOM obejmuje tereny położone wokół Szczecina, największego miasta północno-zachodniej Polski, stolicy województwa zachodniopomorskiego. Zlokalizowane w obszarze metropolitalnym miasta i gminy łączą powiązania historyczne, kulturowe, geograficzne, gospodarcze, kulturalne. Na tych polach

prowadzone są wspólne działania obejmujące transport i komunikację, rewitalizację i renowację, ochronę środowiska, podnoszenie jakości życia, inwestycje strukturalne, itp.

Utrzymanie wysokiego poziomu życia i rozwoju społecznego oraz gospodarczego, wymaga od władz samorządowych gmin i miast SOM wielu zabiegów. Niewątpliwie jednym z najtrafniejszych rozwiązań w tej kwestii jest ukierunkowanie się obszaru SOM na alokację środków Unii Europejskiej. Szeroki wachlarz możliwości absorpcji środków unijnych pozwala na dalekosiężne opracowania strategiczne, odnoszące się do poprawy wizerunku regionu. Podstawowym dokumentem w przypadku SOM jest „Strategia Rozwoju Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego”, której założeniem jest rozwój obszaru SOM w zakresie turystyki, usług publicznych, transportu, a także koncentracja na współdziałaniu międzynarodowym. Odnosząc się do misji SOM strategia wskazuje rozwój obszarów metropolitalnych jako jeden z najważniejszych czynników służących podnoszeniu rangi i konkurencyjności regionu na arenie krajowej oraz międzynarodowej, a także ich wpływ na kształtowanie się i funkcjonowanie wewnętrznej struktury przestrzennej. Obecne jednolite modele gmin SOM nie stwarzają wystarczających możliwości rozwoju i realizacji ponadgminnych projektów infrastrukturalnych, których celem jest trwały i zrównoważony rozwój całego regionu, zwiększenie jego międzynarodowej roli oraz poprawa jakości życia wszystkich jego mieszkańców. Jak wskazuje Magdalena Ziolo (2009), „zapewnienie zrównoważonego rozwoju wymaga podjęcia przez państwo działań interwencyjnych zmierzających do wyrównania szans rozwojowych na obszarach objętych regresem”. Stąd też tak istotne staje się wdrażanie instrumentów wspomagających ten proces.

Wzmocnienie funkcji metropolitalnych wiodących miast, jest silnym nurtem europejskiej i polskiej polityki regionalnej, wspieranym systemowo w ramach Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Zrównoważony rozwój obszarów osiągnąć jest poprzez wspólnie podejmowane działania oraz zintegrowane podejście i współpracę sieciową zmierzające do wzmacniania impulsów rozwojowych. Zgodnie z art. 84 ustawy z 8.03.1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U., 2001, nr 142, poz. 1591 ze zm.) gminy mogą tworzyć stowarzyszenia, w tym również z powiatami i województwami, w celu wspierania idei samorządu terytorialnego oraz obrony wspólnych interesów. Przejawem upowszechniania takiej idei oraz wspierania jej rozwoju poprzez wspólne przedsięwzięcia w ramach obszaru metropolitalnego, jest współpraca gmin, powiatu, województwa, będących członkami Stowarzyszenia Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

3. Dobre praktyki

W celu wdrożenia lepszego mechanizmu dystrybucji środków finansowych do programów operacyjnych realizowanych w latach 2014–2020, wprowadzono nowy instrument, którym jest mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ZIT), stanowiący narzędzie wsparcia miast i obszarów funkcjonalnych, takich jak Szczeciński Obszar Metropolitalny. Przykładem praktycznej realizacji wsparcia mieszkańców lub osób pracujących na terenie SOM jest projekt pn. „Kwalifikacje kluczem do sukcesu”, który został zrealizowany w 2017 roku przez Stowarzyszenie „Synergia” – w partnerstwie ze Stowarzyszeniem „Educare”, co było możliwe dzięki jego współfinansowaniu ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014–2020 (Stowarzyszenie Synergia).

Wskazano, że w Strategii ZIT SOM kluczowym problemem gospodarki SOM jest niedostosowanie systemu kształcenia zawodowego do wymagań rynkowych. Coraz wyższe oczekiwania pracodawców generują zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę, która posiada określone kwalifikacje zawodowe oraz zestaw kompetencji społecznych. Wizja ZIT SOM zakłada zatem realizację takich przedsięwzięć, które przyczynią się do podniesienia jakości życia mieszkańców SOM, m.in. poprzez poprawę jakości kształcenia, przekładającą się na możliwość zdobycia dobrej pracy oraz aktywizację potencjału kapitału ludzkiego. Głównym celem realizacji projektu było nabycie kwalifikacji zawodowych oraz kompetencji społecznych przez 100 uczestników projektu, w tym m.in. poprzez wzrost wiedzy z zakresu poruszania się po lokalnym i regionalnym rynku pracy, a także zakresu możliwości rozwoju edukacyjnego i osobistego, w tym wiary we własne możliwości oraz przyswojenie informacji na temat formy i zasad egzaminów zawodowych w rzemiośle. Cel ten został osiągnięty na poziomie 95%, co należy uznać za duży sukces. Ponadto istotnym jest, że założone przez projektodawców cele projektu były komplementarne m.in. z celem szczegółowym RPO WZ 2014–2020, który zakłada wzrost efektywności kształcenia zawodowego i jego dostosowanie do wymogów regionalnego rynku pracy, zwiększając szanse na zatrudnienie. Ponadto warto zwrócić uwagę na powiązanie projektu z celem strategicznym nr 2 Strategii ZIT SOM, którym jest dynamizowanie rozwoju gospodarczego Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego – innowacyjna gospodarka, w tym poprzez wyrównywanie deficytów w obrębie rynku pracy. Projekt wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020 (SRPZ), w tym m.in. w ramy budowy oferty gospodarczej makroregionu, mającej na celu dążenie do dalszego wzmocnienia siły gospodarczej makroregionu poprzez współpracę i sieciowanie, przede wszystkim w wiodących branżach przemysłowych

Polski Zachodniej. Inwestowanie w zasoby ludzkie stanowi zatem źródło odpowiedniej kadry, niezbędnej do rozwoju gospodarki, które przyczynią się do dynamicznego rozwoju wiodących branż gospodarczych makroregionu. Warto zwrócić uwagę, że cele Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020 (SRPZ) są również powiązane z celem strategicznym nr 2 Strategii ZIT SOM.

Projekt „Kwalifikacje kluczem do sukcesu” bazuje na diagnozie poziomu kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy oraz właściwych postaw i umiejętności u dorosłych osób z terenu SOM, przeprowadzonej przez Stowarzyszenie „Synergia” w kwietniu i maju 2016 roku. Zrealizowany został na terenie wszystkich gmin SOM i przewidywał wsparcie w ramach typu 1 działania 8.7 RPO WZ 2014–2020. Wsparcie udzielone zostało aż 100 dorosłym mieszkańcom SOM, które w dniu przystąpienia do projektu pozostawały poza systemem formalnej edukacji zawodowej. Objęcie wsparciem grup defaworyzowanych (bez pracy, niepełnosprawni, 50+, nisko wynagradzani) było szczególnie istotne z uwagi na to, że to właśnie te osoby, często wykluczone finansowo z powodu niskich wynagrodzeń lub w ogóle braku źródeł utrzymania, nie mogą sobie pozwolić na samodzielnie opłacenie kosztów certyfikacji i obciążeń pośrednio z tym związanych. Kompleksowe podejście do uczestników zakładało wsparcie w postaci 12 godzin indywidualnych konsultacji, w tym 10 godzin z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego a także możliwość uzyskania formalnego potwierdzenia posiadanych kwalifikacji zawodowych dzięki tytułowi czeladnika, mistrza lub tytułu równoważnego. Zwracając uwagę na sytuację społeczno-ekonomiczną uczestników, umożliwiono również zwrot kosztów przejazdów z miejsca zamieszkania bądź pracy na zajęcia konsultacyjne i drogę powrotną. Zdobywanie kwalifikacji zawodowych umożliwiło uczestnikom projektu zwiększenie swojej atrakcyjności na rynku pracy, a więc podniesie swoich szans na uzyskanie zatrudnienia lub utrzymanie obecnego stanowiska. Umożliwienie dorosłym mieszkańcom SOM formalnego potwierdzenia posiadanych kwalifikacji zawodowych miało charakter komplementarny dla projektów w zakresie m.in. infrastruktury, realizowanych w ramach Strategii ZIT SOM. Wynika to z założenia, że realizacja projektów infrastrukturalnych wymaga m.in. korzystania z zasobów odpowiedniej kadry, która posiada właściwe kwalifikacje zawodowe, potwierdzone formalnym tytułem mistrza w zawodzie (np. betoniarz, tynkarz, elektronik czy stolarz).

Podsumowanie

Podjęte w niniejszym artykule rozważania pozwoliły na realizację postawionego celu, w tym poprzez wskazanie na istotność mechanizmu zintegrowanych inwestycji terytorialnych na przykładzie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. Większość działań, w tym realizowanych na terenie SOM, została ukierunkowana na wartość dodaną inwestycji współfinansowanych z budżetu unijnego. Przy ich pomocy, partnerstwa miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, tj. samorządów znajdujących się w ich oddziaływaniu, mogą realizować wspólne przedsięwzięcia dotyczące m.in. transportu, rewitalizacji czy termomodernizacji (MR, 2014, s. 5). Wsparcie SOM widoczne jest również w działaniach współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w tym poprzez podejmowanie projektów, których celem jest rozwój kapitału ludzkiego pracującego na rzecz silnej, dobrze prosperującej gospodarki. Dzięki temu możliwa staje się realizacja szeroko zakrojonych projektów szkoleniowych, ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu kwalifikacji zawodowych (potwierdzanych przez właściwe instytucje). Bez wątpienia fundusze europejskie stanowią istotne, uzupełniające źródło finansowania zadań powierzonych do realizacji gminom, powiatom i województwom (Ziolo, 2008, s. 491).

Literatura

- Brzozowska, K. (2014). Instytucjonalne stymulanty rozwoju inwestycji infrastrukturalnych w Polsce. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 115, 17–33.
- Gajewski, P. (2007). Ekonomiczne efekty polityki regionalnej. *Gospodarka Narodowa*, 1–2, 59–81.
- Markowski, T. (2008). Koordynująca rola polityki przestrzennej ze szczególnym uwzględnieniem ochrony dziedzictwa przyrodniczego i krajobrazu kulturowego. W: *Wyzwania dla polskiej polityki przestrzennej. Materiały konferencyjne* (45–58). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Instrukcja użytkownika Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13. Deklaracje Wydatków*. Pobrano z: https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/Documents/Deklaracje_Wydatkow_13062013.pdf (18.07.2018).
- MR (2014). Fundusze Europejskie w Polsce. *Biuletyn Informacyjny*, 34.
- MR (2015). *Programowanie perspektywy finansowej 2014–2020. Umowa Partnerstwa*. Warszawa.

- MR (2013). *Sprawozdanie z realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007–2013*. Warszawa.
- Pastuszka, S. (2012). *Polityka regionalna Unii Europejskiej – cele, narzędzia, efekty*. Warszawa: Difin.
- Portal Funduszy Europejskich. Pobrane z: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/dzialaniapromocyjne/Documents/MiR_34_2014_eBook_300614.pdf, s.1 (10.07.2017).
- Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. Pobrane z: http://www.som.szczecin.pl/chapter_104018.asp (18.07.2017).
- Stowarzyszenie Synergia. *Kwalifikacje kluczem do sukcesu*. Pobrane z: <http://www.synergiaszczecin.pl/projekty/204-kwalifikacje-kluczem-do-sukcesu> (7.06.2018).
- Szczeciński Obszar Metropolitalny. *Strategia rozwoju 2020*. Pobrane z: <http://obserwatorium.miasta.pl/wp-content/uploads/2016/08/SzOM-2020.pdf> (18.07.2018).
- Transgraniczny Region Metropolitalny Szczecin. Pobrano z: http://rbgp.pl/files/235__89.pdf (18.07.2018).
- Ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym. Dz.U. nr 16, poz. 95.
- Wojewódzki Urząd Pracy (2009). *Stan i prognoza rozwoju województwa zachodniopomorskiego*. Szczecin.
- Zioło, M. (2008). Dotacja jako źródło finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego w Polsce. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 14 (498), 482–491.
- Zioło, M. (2009). Specjalne strefy ekonomiczne jako forma interwencji państwa wspierająca rozwój przedsiębiorczości. *Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu*, 14 (532), 49–60.

Źródła internetowe

<http://mir.gov.pl>
<http://funduszeuropejskie.gov.pl>
<http://bip.som.szczecin.pl>
<http://som.szczecin.pl>
www.wrzos.org.pl/download/RAPORT_woj.zachodniopomorskie.pdf
www.synergiaszczecin.pl

Cytowanie

Miśkiewicz, D., Rogojsza, B. (2017). Projekty szkoleniowe w Szczecińskim Obszarze Metropolitalnym – studium przypadku. *Europa Regionum*, 4 (XXXIII), 71–80. DOI: 10.18276/er.2017.33-07.